

ÖPPEN FRITIDSVERKSAMHET OCH ATT MOTVERKA HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK

Processtöd för att arbeta med
att upptäcka och motverka
hedersrelaterat våld och förtryck

Innehållsförteckning

- Introduktion och instruktioner till materialet till dig som agerar processledare
- Workshop om öppen fritidsverksamhet och arbeta med att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Del 1

- Syfte och mål med workshopen
- Definitioner och begrepp

Del 2

- Din och den öppna fritidsverksamhetens roll i det våldsförebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck

Innehållsförteckning

Del 3

- Samtalsstöd

Del 4

- Rutiner för att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Del 5

- Samverkan och kontaktuppgifter till andra aktörer

Introduktion och instruktioner till materialet för dig som agerar workshopledare/ processledare

Till dig som workshop/ processledare

- Det här stöd- och workshopsmaterialet är till för dig som är ansvarig för en öppen fritidsverksamhet och som ska leda ett samtal med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Materialet innehåller information, övningar och diskussionsfrågor och ska varvas med delar av webutbildningen *Rätt att veta! – Hedersrelaterat våld och förtryck!*
- Workshopen innehåller informationsdelar som varvas med övningar utifrån exempel på situationer som kan uppstå kopplat till att arbeta med att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck. Huvudsakligt fokus är att ni tillsammans i personalgruppen ska få reflektera och diskutera tillsammans. Denna workshop bör ses som ett första steg i en fortsatt utveckling av ert arbete med att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Till dig som workshop/ processledare

- Materialet används för att skapa bättre förutsättningar för er personalgrupp att ta till sig av ny kunskap och omsätta den i praktiken i er verksamhet (se syfte och mål med workshopen på slide 29).

Till dig som workshop/ processledare

Förberedelser

- Gå igenom alla slides i materialet översiktligt så att du får koll på innehållet.
- Fundera på vilka delar av materialet som kan vara mest aktuella för er personalgrupp. Vissa delar kanske ni vill stanna lite extra vid för att fördjupa diskussionerna.
- Fundera på ert nuläge. Hur arbetar ni med att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck i dagsläget? Finns det några rutiner/handlingsplaner/checklistor ni använder? Ta då gärna med dem till utbildningstillfället.

Till dig som workshop/ processledare

- Om du har möjlighet, gå gärna igenom vad det finns för aktuella aktörer att kontakta/samverka med i er kommun och län, både vid upptäckt av hedersrelaterat våld och förtryck och i det förebyggande arbetet.
- Skaffa ett inlogg till webutbildningen *Rätt att veta! – Hedersrelaterat våld och förtryck*
- Se till att dina medarbetare skaffar inlogg och ge instruktioner om vilka delar av webutbildningen de ska gå igenom inför varje workshoptillfälle. **Se mer information i nästa slide!**

Till dig som workshop/ processledare

- Det här materialet ska användas i samband med webutbildningen *Rätt att veta! – Hedersrelaterat våld och förtryck*. Hela webutbildningen tar totalt cirka 1,5 timme att genomföra. Inför varje workshopdel ska dina medarbetare gå igenom vissa delar av webutbildningen. Webutbildningen fungerar både som en individuell förberedelse inför varje workshopmoment och också som en påminnelse och reflektion i efterhand. Du kan dela upp i flera utbildningstillfällen enligt följande förslag.

Till dig som workshop/ processledare

Utbildningstillfälle 1

- Medarbetaren ska gå igenom del 1 *Introduktion* och del 2 *Ungas rättigheter i webutbildningen*.
- Vid workshoptillfället ska ni gå igenom del 1 och del 2 i processtödmaterialiet, slide 21-52.

Utbildningstillfälle 2

- Medarbetaren ska gå igenom del 3 *Kontroll och förtryck i vardagen* i webutbildningen.
- Vid workshoptillfället ska ni gå igenom del 3 i processtödmaterialiet, slide 53-72.

Till dig som workshop/ processledare

Utbildningstillfälle 3

- Medarbetaren ska gå igenom del 4 *Samtal och bemötande* i webutbildningen.
- Vid workshoptillfället ska ni gå igenom del 4, 5 och 6 i processtödmaterialet, slide 73-96.

Bestäm hur du vill lägga upp utbildningstillfällena!

Till dig som workshop/ processledare

Hur du använder processtödet

Inför workshoptillfället

- Innan workshoptillfället ska du se till att det finns en lokal med möjlighet att visa bilder på en stor skärm.

Till dig som workshop/ processledare

- Det kan även vara bra att fundera kring konstellationen av deltagare och att anpassa upplägget så att det blir värdefullt för alla deltagare. Utgå från följande frågor:
 - Känner deltagarna varandra?
 - Hur ser deltagarnas kunskapsnivå ut om hedersrelaterat våld och förtryck?
 - Vilka delar är mest aktuella för din grupp i detta skede?
 - Vad behöver ni särskilt prata om?
- Är det någon som har något särskilt behov/funktionsnedsättning som ni behöver ta hänsyn till?

Till dig som workshop/ processledare

Hur du använder processtödet under workshoptillfället

Under workshoptillfället

- Inled med en check-in övning för att få igång gruppen (se slide 30).
- Bilderna (slide 20-96) guidar dig genom hela utbildningstillfället och ska visas för alla deltagare.
- Under flera slides finns stöd till dig som processledare, såsom förklaringar till övningar och förslag på frågor till deltagarna.
- *Tips!* Känn av energinivån i gruppen. Förändringsarbete kräver mod och reflektion – ta därför pauser och reflektionstid.

Till dig som workshop/ processledare

- Det är viktigt att du som processledare säkrar att det blir ett respektfullt samtal och fångar upp frågor som behöver diskuteras vidare eller kräver åtgärder. Se till att, under workshopens gång, tydliggöra att inga typer av våld är ok då det innebär att unga inte får ta del av sina rättigheter.
- Uppmuntra till ett samtalsklimat som präglas av nyfikenhet.
- Ställ frågor för att skapa möjlighet till reflektion!
- Var noggranna med språkbruk.

Till dig som workshop/ processledare

- Sammanfatta vad ni har gått igenom efter varje paus och när workshoptillfället är slut. Det kan även vara bra att ha ett blädderblock, whiteboard eller ett digitalt verktyg för att skriva ned to-do:s och områden ni lyfter som särskilt viktiga och vill arbeta vidare med på arbetsplatsen.
- Gör en utvärdering i slutet av workshopen och gå igenom hur väl workshopen levde upp till era förväntningar.

Till dig som workshop/ processledare

Diskussionsmetoder under workshopen

Anpassa diskussionsmetoderna efter gruppens storlek och sammansättning. Ni kan till exempel diskutera och reflektera genom:

- **Egen reflektion**

Låt deltagare först enskilt reflektera några minuter, och eventuellt skriva ned punkter på post-it eller digitalt. Detta kan följas av en runda i helgrupp.

- **Bikupa**

Låt deltagare diskutera två och två. Detta kan följas av summering i helgrupp.

Till dig som workshop/ processledare

- **Reflekterande runda**

En och en får lyfta sina tankar och reflektioner i en runda. Därefter kan ordet släppas fritt, alternativt en till runda där deltagarna kan reflektera kring vad andra har sagt.

- **Diskussion i helgrupp**

Släpp ordet fritt i helgrupp.

Till dig som workshop/ processledare

Hur du använder processtödet efter workshoptillfället

- Sammanställ resultatet av era diskussioner gällande rutiner, kontaktvägar och samverkansparter.
- Om ni har tagit fram en handlingsplan för ert våldsförebyggande arbete bör ni se till att resultatet av era diskussioner kring ert arbete med hedersrelaterat våld och förtryck ingår och uppdateras i denna.
- Förslagsvis har ni med hedersrelaterat våld och förtryck som ett återkommande tema vid personalmöten eller APT.

Workshop om öppen fritidsverksamhet och hedersrelaterat våld och förtryck

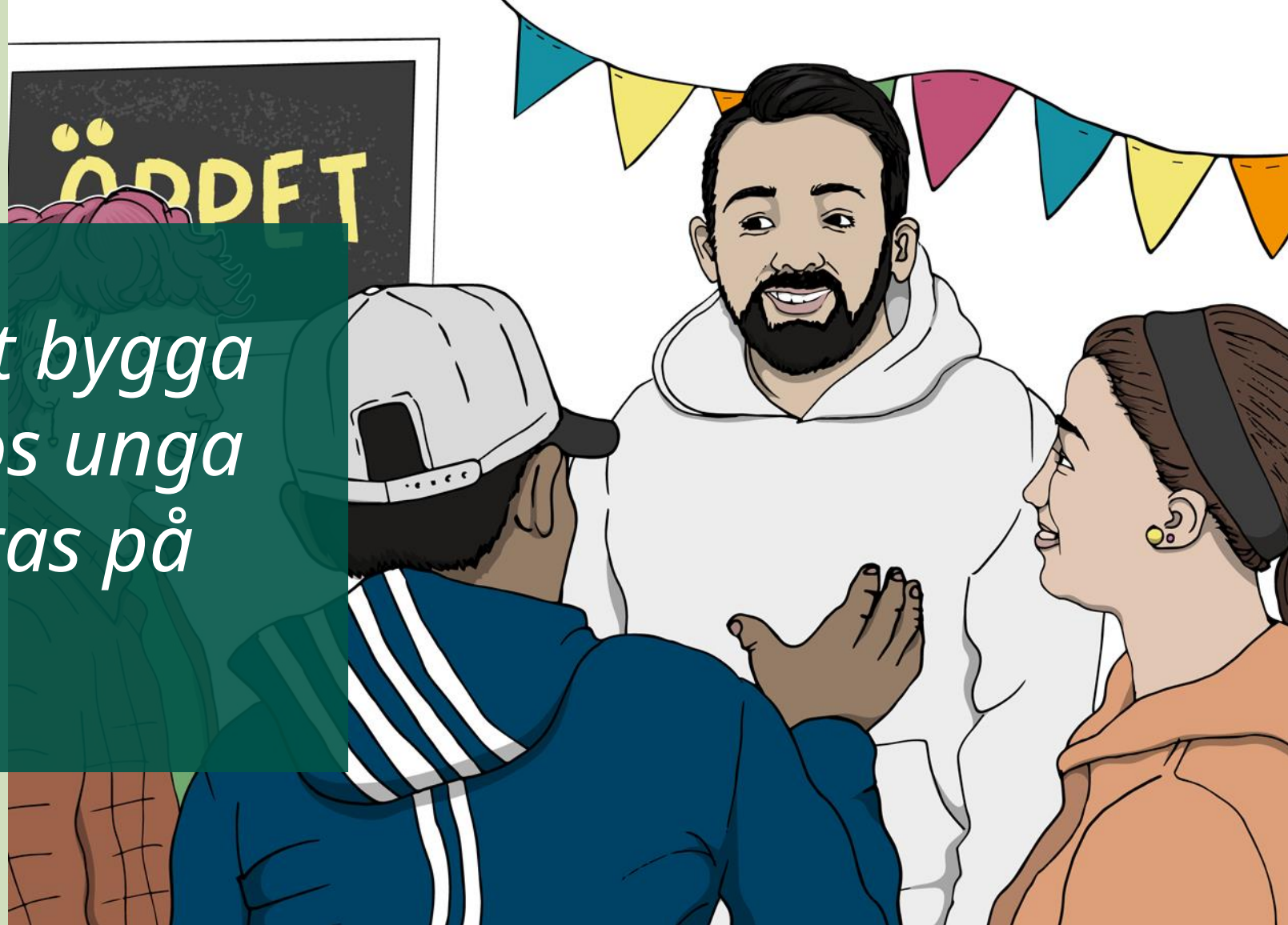
Hur kan vi arbeta med att upptäcka
och motverka hedersrelaterat våld
och förtryck på vår fritidsgård?

DEL 1

Syfte och mål med workshopen Definitioner och begrepp

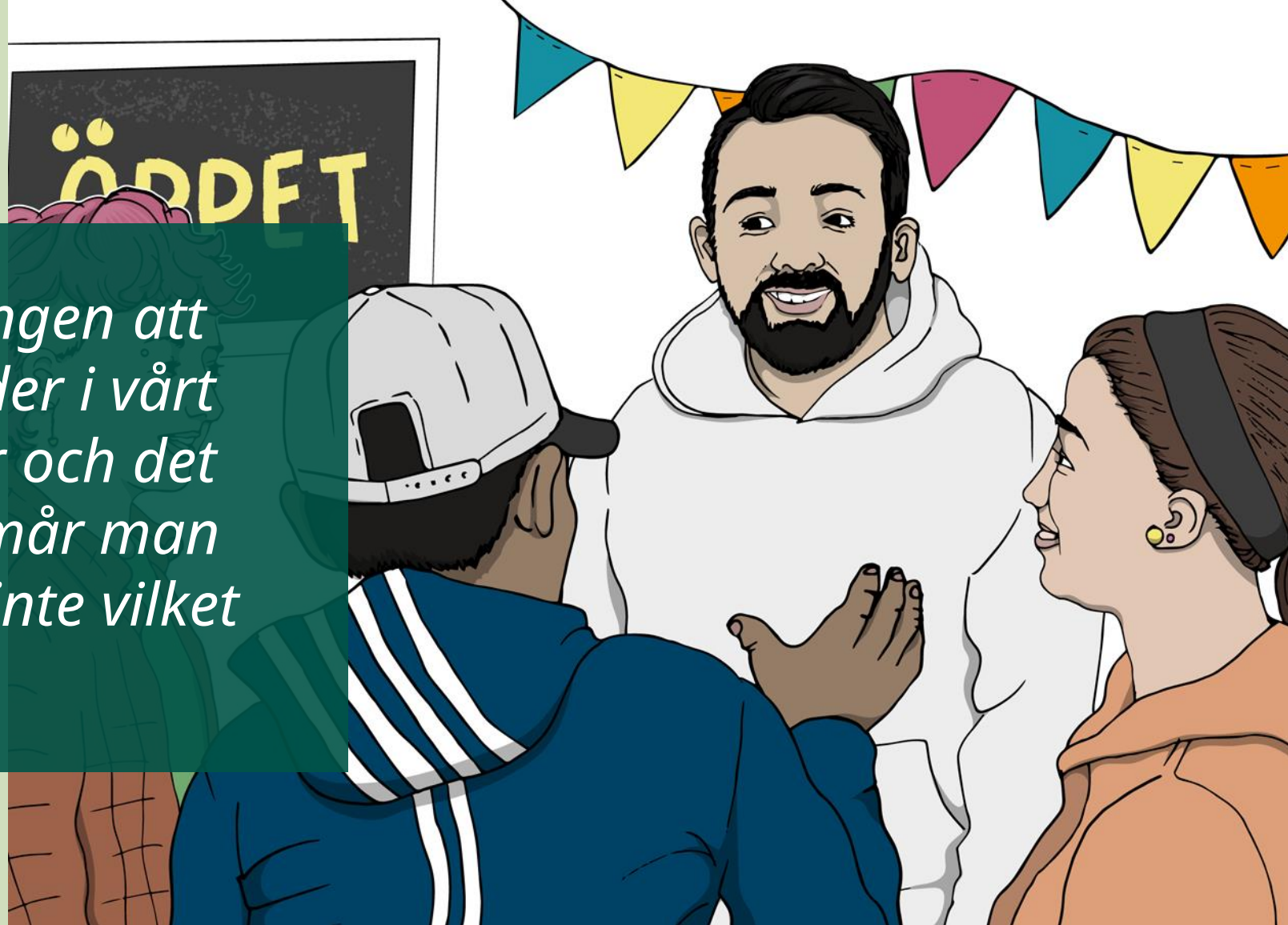
Det tar lång tid att bygga upp förtroende hos unga men det kan raseras på två sekunder.

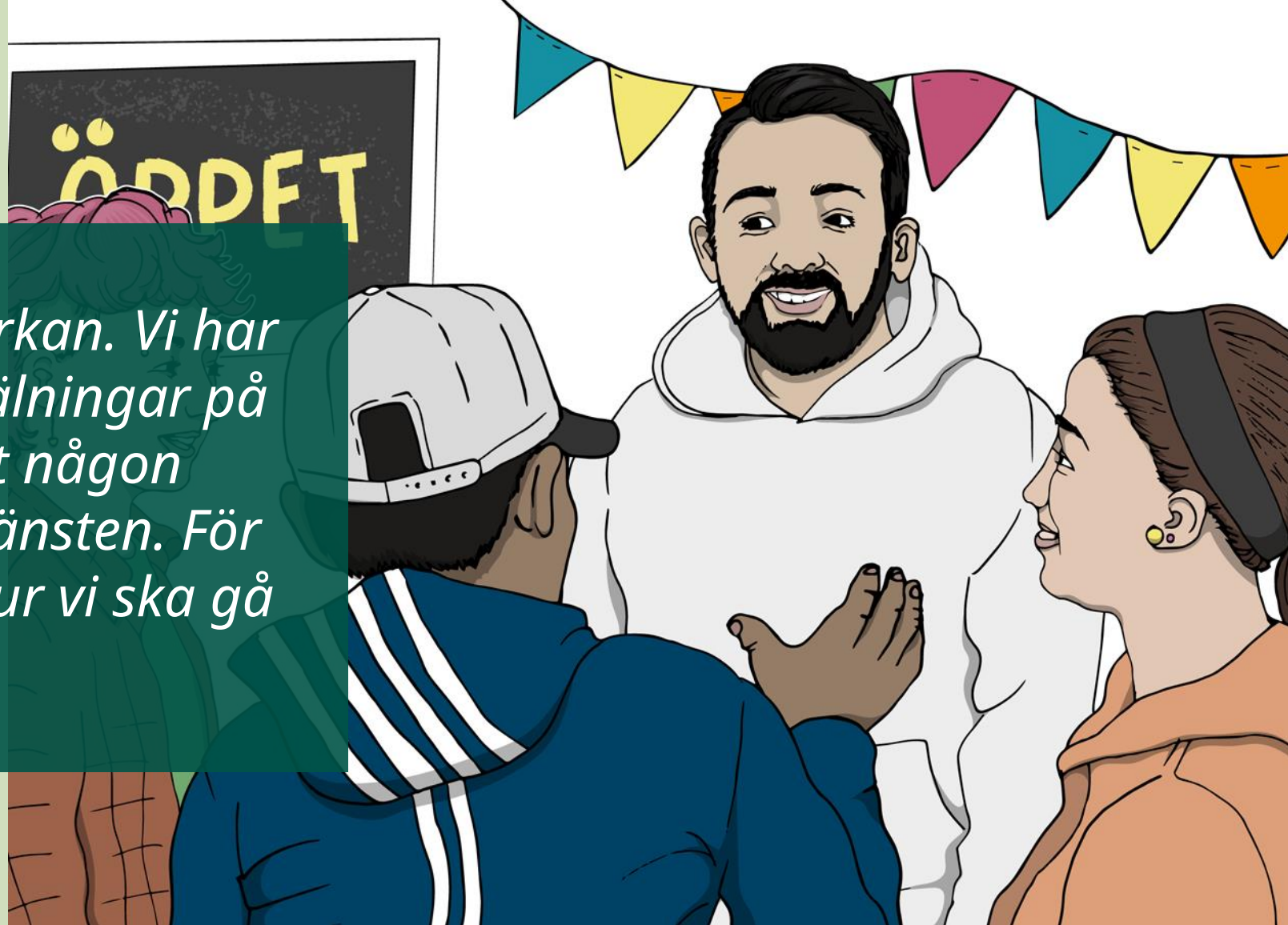
*Vi är trygga vuxna som
ska kunna vägleda vidare
på ett tryggt sätt.*

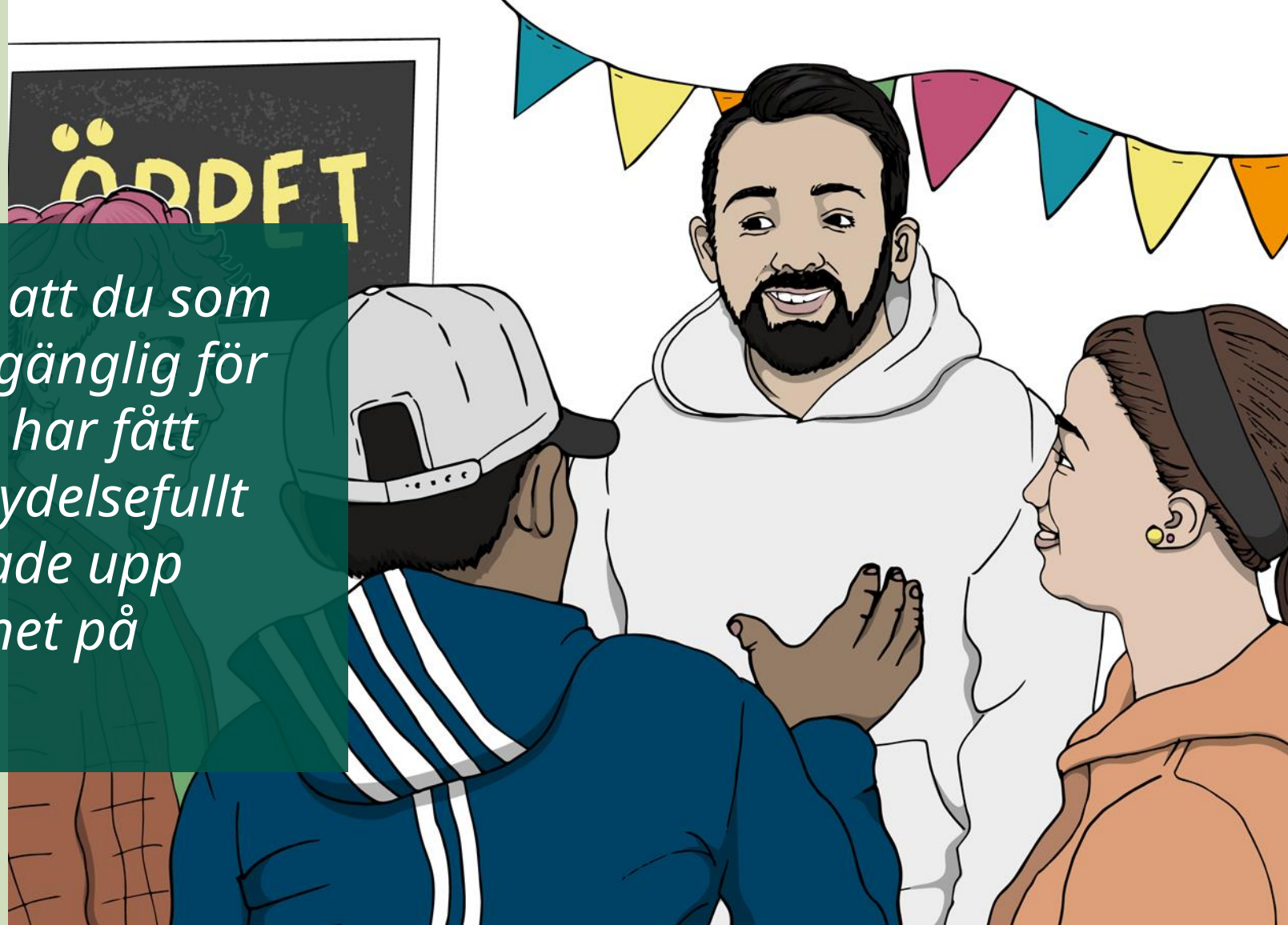
Jag har grunduppfattningen att mycket av det som händer i vårt samhälle styrs av klaner och det som sker i familjer. Då mår man dåligt som ung och vet inte vilket ben man ska stå på.

Det finns behov av samverkan. Vi har gjort kanske 12 orosanmälningar på en besökare, men inte fått någon återkoppling från socialtjänsten. För oss är det svårt att veta hur vi ska gå vidare/hantera detta.

Det viktigaste för unga är att du som vuxen bjuder in och är tillgänglig för samtal. Många unga som har fått hjälp har berättat hur betydelsefullt det var att en vuxen fångade upp dem och tog deras utsatthet på allvar.

Just heder är det mest komplexa att arbeta med. Vi vet hur vi ska hantera om det är grovt heder (orosanmälan), men många blir hedersförtryckta, speciellt tjejer, men på en mindre grov version. Vi vet inte hur vi ska göra där, en orosanmälan kan göra situationen bara värre. Det är offret vi jobbar med när det kommer till heder, men vi borde ju jobba med våldsförövarens beteende. Det blir fel.

Tre budskap

*Du ska veta hur du bör
agera om du upptäcker
hedersrelaterat våld
och förtryck*

*Det är viktigt att
ha kunskap om
våldets uttryck*

Du kan göra skillnad!

Syfte och mål med workshopen

- **Syftet** med workshopen är att vi, i personalgruppen, gemensamt ska reflektera och diskutera hur vi ska arbeta med att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck.
- **Målet** är att bidra till en förändring i verksamhetens arbete och att vi ska känna oss trygg i våra roller och i vad vi ska göra.
- Det **långsiktiga målet** är att möjliggöra fler trygga miljöer på ungas fritid, att bidra till att stärka ungas rätt till en meningsfull och utvecklande fritid samt till ett liv fritt från hedersrelaterat våld och förtryck.

Check in

- Vad heter du och vad är din roll?
- Vad har du för förväntningar på den här workshopen?

Definitioner och begrepp

Inledande reflektion

*Vad är hedersrelaterat våld
och förtryck?*

Om hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersrelaterat våld och förtryck är våld och hot som begränsar en persons handlingsutrymme

Hedersrelaterat våld och förtryck är kopplat till hedersnormer som bygger på starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar. Det handlar om att upprätthålla gemensamma normer och värderingar som råder inom familjen/slakten/kollektivet. Flickor, men även pojkar begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens kontroll över individen. För de individer som försöker trotsa kontrollen kan följderna bli allvarliga.

Hedersrelaterat våld och förtryck kan pågå under hela livet och kan handla om exempelvis följande.

- Inte rätt att själv välja partner
- Inte rätt att själv välja sociala kontakter utanför familjen
- Vara begränsad i val av fritidsaktiviteter
- Var begränsad i val av klädsel
- Vara begränsad i val av studier, arbete och bostad
- Tvingas ingå barn- och tvångsäktenskap
- Våld och hot, inklusive dödligt våld

Barn och unga som lever i hederskontext är en grupp med ökad risk för utsatthet för våld.

Om hedersrelaterat våld och förtryck

Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder

Hedersnormerna grundar sig i en föreställning om heder som inte delas av övriga samhället och som strider mot principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Till hedersnormerna hör bland annat uppfattningen att familjens rykte och anseende är beroende av kvinnliga familjemedlemmars kyskhet och oskuld.

Om hedersrelaterat våld och förtryck

Individens intresse är underordnat familjens intresse

Hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det finns ett starkt kollektivistiskt inslag, ofta i en familj och släktrelation. Detta innebär att individens intresse och handlingar anses vara underordnat familjens intresse och att individens sexualitet och intima relationer är hela familjens angelägenhet som kan påverka familjens anseende.

Även pojkar och unga män är utsatta

Även pojkar och unga män är utsatta för hot, kontroll och begränsningar samt äktenskapstvång. Pojkar förväntas också i stor utsträckning att bevaka och kontrollera sina systrar eller andra kvinnliga släktingar.

Reflektion

*Har du stött på hedersrelaterat våld
och förtryck på er fritidsgård?*

Om hedersrelaterat våld och förtryck

Dubbel eller trippel utsatthet

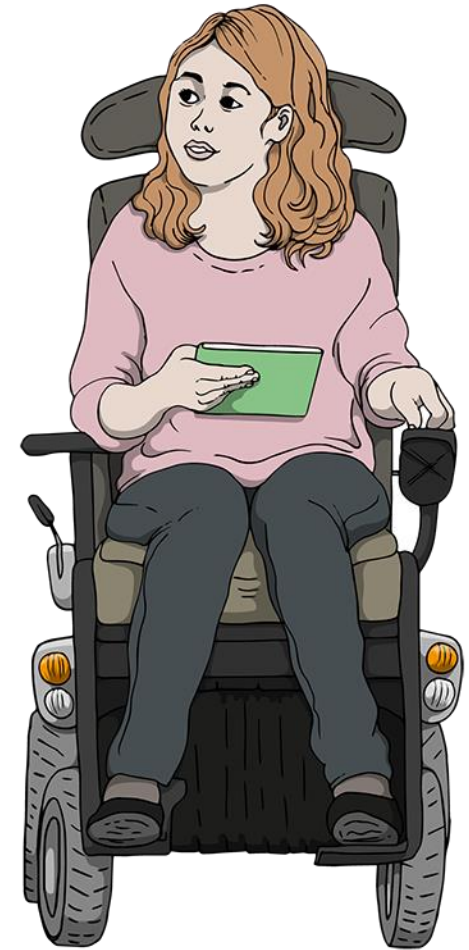
En ung person kan stå utanför normen på mer än ett sätt. En person kan leva i en hederskontext samtidigt som personen har en funktionsnedsättning och/eller till exempel är homosexuell. Detta kan innebära en extra utsatthet.

De heteronormativa föreställningarna innebär att hbtqi-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Hbtqi-personer kan utsättas för samma typ av hedersrelaterat våld och förtryck som andra unga men specifikt förekommer även så kallade omvändelseförsök, detta är ett exempel på vad som kan kallas för dubbel utsatthet.

Unga personer med intellektuell funktionsnedsättning som utsätts för hedersrelaterat våld eller förtryck är en sårbar målgrupp eftersom dessa ofta står i en särskilt tydlig beroendeställning till gärningsmannen eller gärningsmännen och har andra referensramar. Våld och förtryck mot denna grupp kan vara särskilt svårupptäckt eftersom förtrycket kan ta sig andra uttryck än det förtryck som utövas i förhållande till personer som inte har en intellektuell funktionsnedsättning. Det kan till exempel handla om att hen manipuleras eller övertalas att gifta sig genom exempelvis prat om bröllopskläder och festligheter.

*Unga
personer
med
intellektuell
funktions-
nedsättning
– sårbar
grupp.*

Diskussion utifrån verkligt exempel

” Ung pojke som är gay, har kommit ut för sig själv och sina vänner. Han kan inte leva som sig själv i sin egna familj. Han ville att vi skulle prata med hans föräldrar. Jag funderade på hur jag ska möta detta för stunden? Man tänker alltid. Det är en väldigt skör tråd att det är vardag för barnen och att det kan vara livsfarligt. Vi tog hjälp av sakkunniga i kommunen för att se över riskerna att genomföra samtalet med föräldrarna. Vi vet att de älskar honom men det kan ju finnas risker varken han eller vi känner till. Det är en jättestor klan/familj i alla städer i Sverige.”

- Fritidsledare

- Beskriv den dubbla utsattheten som pojken är utsatt för.
- Vilka risker finns med att prata direkt med föräldrarna och hur ska dessa risker hanteras?
- Hur kan ni gå tillväga för att stötta den unga och undvika ökad risk för dennes situation?

Hur kommer man ut i familjen?

Reflektion

Kan ni identifiera särskilt utsatta grupper bland era besökare på fritidsgården?

Finns det någon av dessa grupper som ni behöver få ökad förståelse för?

Föreställningar om vem som är utsatt

Normativa föreställningar är att bara unga flickor och kvinnor utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck, att utsatta personer kommer från vissa länder eller att våldet alltid är grovt eller dödligt.

Föreställningar likt dessa gör att många unga som utsätts inte uppmärksammas. De passar inte in i mallen för utsatta personer. Det gäller exempelvis personer med funktionsnedsättningar, killar, hbtqi-personer, unga som har vuxit upp i Sverige och unga som kommer ensamma till Sverige. Även personer som utsätts för psykiskt våld riskerar att missas.

Reflektion

Vilka föreställningar har vi om vem som är utsatt för hedersrelaterat våld och förtryck?

Vilka föreställningar har vi som kan påverka våra möten och samtal med unga som är eller riskerar att bli utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck?

Reflektion

*Hur kan vi upptäcka om barn och unga på
vår fritidsgård lever med våld och kontroll?*

Hur kan vi upptäcka våld och kontroll?

Tecken på utsatthet hos den unga

Har plötslig och oförklarad frånvaro från skolan

Verkar särskilt orolig inför lov eller semester

Saknas efter lov eller semester

Blir tyst eller orolig vid samtal om våld och utsatthet

Uttrycker oro, ångest och depression

Har svårt att koncentrera sig i klassrummet eller på jobbet

Måste alltid skynda sig hem efter skolan eller jobbet

Känner stor oro om skolpersonal kontaktar familjen

Har anhöriga som ringer och kontrollerar var den unga befinner sig

Får inte ha vänner av annat kön eller välja egna vänner

Får inte ha en partner eller sex före äktenskapet

Måste ha familjens godkännande av en partner

Får inte delta på aktiviteter efter skolan eller jobbet

Får inte vara med på alla lektioner, till exempel ta del av simundervisning

Har inte kontroll över sin egen ekonomi, även om hen har egen inkomst

Måste kontrollera och bevaka systrar och kvinnliga släktingar

mucf
Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

DEL 2

Din och den öppna fritidsverksamhetens roll i det våldsförebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtyck

Barn och unga har rätt till en uppväxt fri från våld

- Att arbeta med barn innebär att arbeta med barns rättigheter! Det gäller alla som arbetar i det offentliga.
- Barn och unga har rätt till en uppväxt fri från våld och en meningsfull och utvecklande fritid enligt barnkonventionen (artikel 19, artikel 31).
- Sveriges ungdomspolitiska mål är att alla unga ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.

- Våldsförebyggande insatser inom den öppna fritidsverksamheten bidrar till att stärka ungas rätt till en meningsfull och utvecklande fritid. Att tillhöra goda sociala nätverk och ha meningsfulla fritidsaktiviteter kan i sig verka våldsförebyggande.
- Fritidsledaren och andra yrkesverksamma på ungas fritid är en viktig del av ett brett våldsförebyggande arbete i samverkan med andra aktörer och professioner.

Barn & ungas rättigheter

Den öppna fritidsverksamheten har en unik roll i det våldsförebyggande arbetet

- Den öppna fritidsverksamheten har en unik roll och potential i det våldsförebyggande arbetet.
- Verksamheterna bygger på frivillighet med intresse- och lustdrivna aktiviteter där barn och ungas behov och intressen står i centrum.
- Det kan vara ett av få ställen där unga frivilligt träffar professionella vuxna som möter dem i ögonhöjd och som de unga kan bygga tillitsfulla relationer till. Förtroendekapitalet kan vara en viktig nyckel i arbetet med att förebygga både våld och begränsande/kontrollerande strukturer.

- Den öppna fritidsverksamheten kan nå unga utanför det organiserade föreningslivet, unga i områden med socioekonomiska utmaningar och på landsbygden.
- För vissa barn och unga utgör öppen fritidsverksamhet idag den enda trygga arenan, när det inte fungerar i hemmet eller i skolan.

Reflektion

Vad har ni för roll i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck?

DEL 3

Samtalsstöd

Samtal för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck

- Att arbeta våldsförebyggande handlar dels om att förhindra att våld uppstår och dels om att se till att våld inte upprepas.
- Samtal med unga kan fylla båda dessa funktioner beroende på när och med vem samtalet hålls. För detta behövs olika typer av samtal.
- Det är viktigt att du känner dig trygg med att ställa frågor och att du vet hur du kan bemöta svaren, och hur du bör agera om du misstänker hedersrelaterat våld eller förtryck.

- Som vuxen har du en viktig roll i att uppmärksamma, fråga och samtala.
- När du tar initiativ till samtal med unga om deras liv ökar du chansen för att upptäcka utsatthet för våld och kontroll. Därför behöver du ta svåra samtal, även om du är rädd för att göra fel.

Hålla samtal med de unga

Samtal för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck

- Ett sätt att upptäcka våld är att återkommande ställa frågor på rutin, och inte bara vid misstanke om våld.
- Unga som är eller har varit utsatta för våld eller kontroll brukar inte berätta om det självmant. Det går aldrig att veta hur en ung person har det utan att ställa frågor och ha samtal om hur hens liv ser ut. Att ställa frågor kan vara ett sätt att hjälpa den unga att berätta om sin utsatthet
- I öppna verksamheter kan det ibland vara svårt att ha enskilda samtal. Då kan du visa att du är öppen och intresserad av att veta mer om den ungas liv genom att ta initiativ till samtal vid många tillfällen.

Samtal för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck

- Om det blir fel i samtalet med ett barn – våga säga att du agerade fel/sa något klantigt: "Nu märkte jag att samtalet förändrades. Förlåt, sa jag något tokigt?"
- Berätta att du finns till för att lyssna och vad som gäller kring anmälningsplikt.

- Om du i ett samtal får reda på att den unga är eller kan vara utsatt för våld eller förtryck kan det kännas som att du behöver agera snabbt och kraftfullt. Det kan stämma i vissa fall, när läget är akut. Men i många fall är det viktigare att lyssna in den unga, ge information om ungas rättigheter och vilket stöd som finns och att förmedla hopp. Ibland kan det såklart vara svårt att avgöra hur akut läget är, då är det viktigt att du rådgör med exempelvis din chef eller en kollega. Du kan även ringa stödtelefoner (se mer om detta i slide 56)
- I vissa fall kommer du att behöva göra en orosanmälan till (se mer om detta i slide 84-87).

Förlåt, sa jag något tokigt?

Att ställa frågor

Det är bra att börja med **öppna och utforskande frågor** när du samtalar med unga. Utifrån svaren du får kan du sedan bli mer och mer konkret. Öppna frågor hjälper den unga att berätta med egna ord. Öppna frågor börjar ofta med *hur, när, vem, var* eller *vad*.

- **Du kan till exempel ställa frågor kopplade till skolan eller fritidsintressen:**

"Hur är det i skolan?"

"Hur ser din fritid ut?"

"Vad tycker du om att göra?"

"Hur ser du på framtiden?"

- **Du kan också ställa frågor som utforskar vad den unga får och inte får göra:**

"Vad är det du inte får göra som du vill göra?"

"Vad är det du måste göra som du inte vill göra?"

- **Ibland kan du behöva förtydliga varför du ställer frågor**

"Tycker du det känns konstigt att jag ställer de här frågorna? Jag ställer sådana frågor eftersom jag vet att det finns unga som begränsas eller kontrolleras på olika sätt."

*Börja med
öppna och
utforskande
frågor*

Att ställa frågor

Ibland är det även bra att ställa mer slutna frågor då det kan vara svårt för den unga att svara på öppna frågor eftersom utsattheten är det normala för hen.

- **Exempel på mer slutna fråga**

"Jag vet andra som upplevt X eller har det så här. Är det så för dig med?"

- **Ibland kan du behöva förtydliga varför du ställer frågor**

"Tycker du det känns konstigt att jag ställer de här frågorna? Jag ställer sådana frågor eftersom jag vet att det finns unga som begränsas eller kontrolleras på olika sätt."

- Vid samtalets slut summera gärna vad ni har pratat om och kontrollera att du har uppfattat rätt. Innan ni skiljs åt, bestäm tillsammans hur ni går vidare och när ni ses igen.

*Ibland är
det även bra
att ställa
mer slutna
frågor*

Exempel på att möjliggöra samtal om våld

Ett sätt att föra samtal med era unga om utsatta situationer, rättigheter och våld kan vara att göra det i samband med gruppaktiviteter som har ett annat fokus. Det kan till exempel vara vid specifika tjejkvällar.

Jag har märkt att när man tar känsliga ämnen så kommer inga. Särskilt om vi går ut i sociala medier. Inför tjejmässan som vi hade fick vi kritik på grund av att det var inriktat på hår, handmassage och så vidare - sådant som kan uppfattas som tjejigt. Men vi hade även bilder på VR-glasögon och liknande. Men andra, alltså de som kritiserade, fattar inte att tjejerna inte får komma annars om vi inte bara har lättsamma bilder. Vi skrev ju liksom inte att tjejjouren och ungdomsmottagningen skulle komma på besök.
- Fritidsledare

Att diskutera:
Vid vilka aktiviteter eller tillfällen skulle ni kunna lyfta frågor om hedersrelaterat våld och förtryck?

Exempel på frågor att ställa för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck

- **Rätten till privatliv innebär till exempel att få ha sin mobiltelefon ifred**
"Får du använda din mobil som du vill?"
"Hur skulle du vilja använda din mobil?"
- **Rätten till utbildning innebär till exempel att inte behöva missa undervisning i skolan**
"Jag har märkt att du ofta är borta från idrotten/biologin/undervisningen om sexualitet, samtycke och relationer. Hur kommer det sig?"

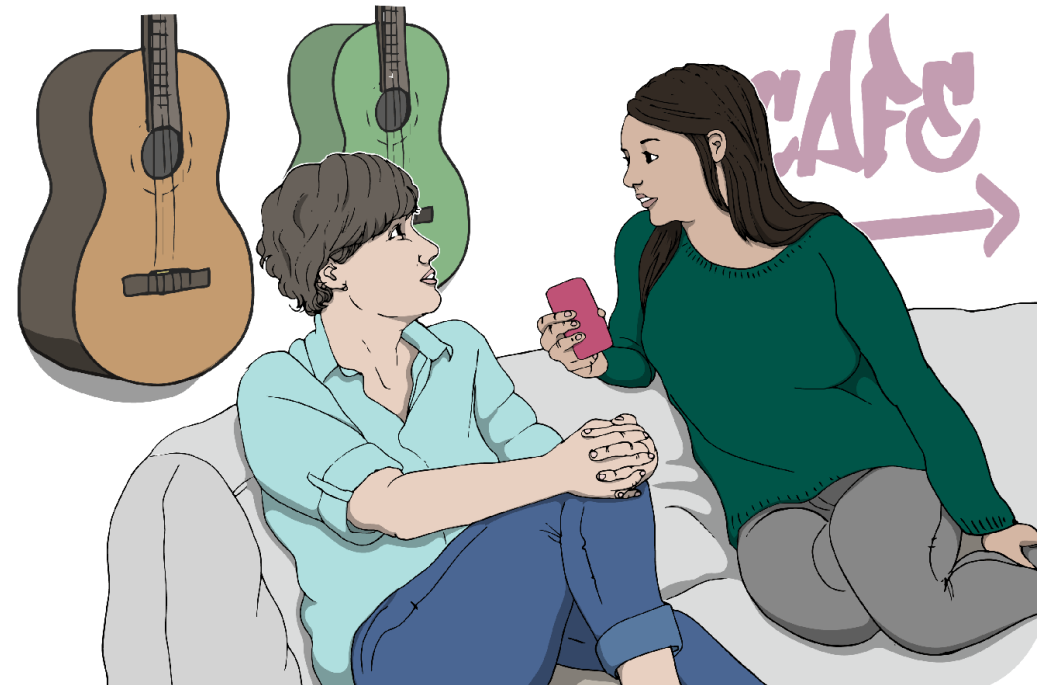
- **Rätten till frihet innebär till exempel att kunna välja sin partner**

"Får du själv välja vem du vill vara tillsammans med? Hur känns det?"

"Tror du att du i framtiden kommer få välja om du vill gifta dig och vem du i så fall ska gifta dig med? Hur känns det?"

//

Frågor att ställa!

Diskussion kring verkligt exempel

Igår kom en flicka in till mitt kontor. Jag känner henne inte riktigt men jag har hjälpt henne med en arbetsplats på en grill. Från början ville hon inte ha ett jobb men jag visade henne hur man gör med CV och liknande. Jag var egentligen upptagen när hon knackade på mitt kontor men sa:

”Visst vi snackar.”

”Han på grillen säger att jag är jätteväkommen. Men min pappa har bromsat, han sa att det jobbet var olämpligt ”

”Har du frågat din pappa vad det beror på?”

”Nää...Hijab är ett problem. Han på grillen vill veta om jag själv har valt att ha hijab eller inte”

Diskutera:

- Utövar flickans pappa våld mot henne?*
- Vilken typ av våld?*
- Finns det något mer en som personal bör göra i ett sådant läge än att samtala med flickan?*

Tänk på! Vid oro eller misstanke om våld ska du anmäla till socialtjänsten (mer information om detta kommer senare under workshopen)

Diskussion kring verkligt exempel

Jag sade att hijab kan ha mycket symbolik, och av vissa kan upplevas som ett problem men att det inte ska hindra hennes inställning till ett jobb. Då visade det sig att det inte var hijab som var problemet utan att hon var begränsad av sin pappa.

”Det har alla, men din pappa kan inte bestämma vilket jobb du ska ha eller vilket gymnasieprogram du ska välja, det är fritt. Så ser lagen ut.”

”Men så fungerar det inte hos mig.”

Diskutera:

- *Utövar flickans pappa våld mot henne?*
- *Vilken typ av våld?*
- *Finns det något mer en som personal bör göra i ett sådant läge än att samtala med flickan?*

*Tänk på! Vid oro eller misstanke om våld ska du anmäla till socialtjänsten
(mer information om detta kommer senare under workshopen)*

Reflektion

Vilka tankar, känslor och frågor har vi om att prata med unga om hedersrelaterat våld och förtryck?

Hur trygga känner vi oss med att ha samtal med unga om hedersrelaterat våld och förtryck?

- Vi känner oss trygga.
- Vi känner oss trygga men behöver mer kunskap.
- Vi känner oss inte trygga.

Reflektion

Brukar du ställa frågor på rutin?

När, och i vilka sammanhang, kan det vara opassande att ställa den här typen av frågor?

Samtal och avstämningar med kollegor

- Samtal om utsatthet, makt, våld och kontroll kan vara utmanande både för dig och för den du pratar med. Ta stöd och hjälp av en kollega eller någon annan vuxen i din närhet. Ett samtal med en kollega eller chef kan fungera både som ett känslomässigt stöd och ett bollplank.
- Ett sätt kan vara att skriva in teman som trygghet och oro för våld som en fast återkommande punkt att diskutera vid arbetsplatsträffar eller andra regelbundna personalgruppsmöten.

- I samtal med kollegor om hedersnormer kan du även behöva vara uppmärksam på om du märker att en kollega delvis eller helt delar synen på hedersnormer. Det kan på samma sätt som med verksamhetens besökare även vara så att din kollega lever i en hederskontext.

Samtal och avstämningar med kollegor

DEL 4

Rutiner för att upptäcka och motverka hedersrelaterat våld och förtryck

Om anmälningsskyldighet

- I vissa fall kommer du att behöva göra en orosanmälan till socialtjänsten. Det behöver du göra som fritidsledare om du arbetar med barn och unga under 18 år och misstänker att någon du möter far illa.
- För att göra en orosanmälan behöver du inte ha några bevis. Det är inte du som ska utreda om något hänt utan det är socialtjänstens uppgift.
- Det är viktigt att du har med dig den unga i processen om du behöver göra en orosanmälan. Den unga har rätt att bli informerad och vara delaktig i det som sker. Att få veta vad som händer och varför ökar både den ungas känsla av trygghet och förtroende. Det kan också ge den unga realistiska förväntningar och minska besvikelse och känslor av maktlöshet. Det är dock inte den unga som ska göra en bedömning om en anmälan ska göras eller inte.

Om anmälningsskyldighet

- Du behöver inte kunna allt själv, men du behöver veta vilket ansvar du har gentemot den unga. I det ingår att veta när det är dags att lämna över till en annan vuxen som har mer kunskap. Det kan till exempel handla om att den unga behöver prata med en expert på området eller komma till ett akut skyddat boende.
- Ta reda på vad som gäller för just din verksamhet när det kommer till anmälningsskyldigheten. Detta kan ni göra via socialtjänsten. Det kan vara bra att ta med det i en handlingsplan för ert våldsförebyggande arbete så att det är väl förankrat bland övrig personal.

Rutiner vid misstanke eller upptäckt av hedersrelaterat våld och förtryck

- Det är viktigt att det finns uppdaterade rutiner kring hur personalen ska agera vid misstanke eller upptäckt av hedersrelaterat våld och förtryck. Sådana rutiner kan ingå i en handlingsplan som beskriver hur verksamheten arbetar våldsförebyggande och hur personal i verksamheten ska agera vid misstanke om våld och oro bland besökare. Handlingsplanen bör innefatta information om anmälningsskyldighet och samverkan.

Diskussionsfrågor:

Har vi en rutin för vad vi ska göra om vi misstänker eller upptäcker våld utsatthet för hedersrelaterat våld och förtryck?

Känner vi i personalen till den och utgår från den?

Exempel på steg-för-steg-lista

1. Diskutera med kollegor/chef
2. Samtala med berört barn
3. Koppla in andra aktörer
4. Är frågan "vår" eller ska vi lämna över till annan aktör?

Diskussion kring verkligt exempel

"Vi hade tjejevent i fredags, och där ser vi så tydligt vilka som kommer och inte. Vissa får inte vara på fritidsgårdar om killar finns där. Föräldrarna frågar alltid om det kommer finnas killar där. Det är ett stort problem. Vårdnadshavare måste förstå vad vi gör på fritidsgården och att tjejer och killar behöver blandas."

- Fritidsledare

Diskutera:

- *Känner ni igen er?*
- *Hur skulle du och dina kollegor agera om detta hade hänt på er fritidsgård?*
- *Kan man se detta som en våldsutövning?*
- *Finns det några andra aktörer ni kan prata med, exempelvis skolan för att se om detta är återkommande?*

Tänk på! Vid oro eller misstanke om våld ska du anmäla till socialtjänsten (mer information om detta kommer senare under workshopen)

Diskussion kring verkligt exempel

”När vi har idrott, eller gör utflykter då är det vissa tjejer som inte brukar få vara med, varför vet jag inte. Det gäller några stycken. Jag vet inte om vi har pratat med deras föräldrar”

- Fritidsledare

Diskutera:

- *Känner ni igen er?*
- *Hur skulle du och dina kollegor agera om detta hade hänt på er fritidsgård?*
- *Kan man se detta som en våldsutövning?*
- *Finns det några andra aktörer ni kan prata med, exempelvis skolan för att se om detta är återkommande?*

Tänk på! Vid oro eller misstanke om våld ska du anmäla till socialtjänsten (mer information om detta kommer senare under workshopen)

Exempel på när besökare agerar mot varandra

Tre killar kommer till en fritidsverksamhet och säger till två tjejer att de ska gå hem.

- Hur skulle du och dina kollegor agera om detta hade hänt på er verksamhet?
- Kan man se detta som en våldsutövning?
- Har det någon betydelse om killarna har en relation till tjejerna?
 - Partners
 - Kusiner
 - Syskon
- **Har ni rutiner kring hur detta ska hanteras?**

Hur ska detta hanteras?

Reflektion

Det är viktigt, utifrån tidigare exemplen, att inte utgå från att våldet, förtrycket eller hotet om våld inte är allvarligt. Det kan också vara så att hedersrelaterat våld och förtryck börjar med vissa begränsningar som sedan ökar ju äldre barnet blir. Oftast blir begränsningarna mer omfattande ju äldre barnet blir, då det exempelvis kan vara då den unga blir kär och blir mer självständig på sin fritid.

Reflektion

Det kan därför vara särskilt viktigt att ställa frågor till de unga, både tjejerna och killarna i exemplen ovan, för att upptäcka hedersrelaterat våld och förtryck.

DEL 5

Samverkan och kontaktuppgifter till andra aktörer

Viktiga stödfunktioner vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

- **Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck** har en stödtelefon för yrkesverksamma. Du kan ringa om du vill lyfta en fundering som rör hedersrelaterat våld och förtryck eller om du behöver vägledning i ett ärende. De kan bland annat svara på frågor om bemötande, att upptäcka utsatthet, hot- och riskbedömningar, omhändertaganden och placeringar, samverkan och information om gällande lagstiftning. Du behöver inte uppge namn eller personnummer för den person ditt ärende gäller.

Telefonnummer: 010-223 57 60. Telefonen är bemannad helgfria vardagar, måndag till fredag, 09:00-16:00

Viktiga stödfunktioner vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

- **Linnamottagningen/Kvinnors nätverk.** Linnamottagningen har sedan 1998 gett stöd, skydd och rådgivning till tjejer och killar som utsätts för kontroll, hot och våld från familj, släkt och andra närstående. Även yrkesverksamma kan vända sig hit för rådgivning, handledning och utbildning. Mottagningen har HBT- och kulturkompetens.

Telefonnummer: 020-40 70 40. Telefonen är bemannad 8-22 (efter 17 endast akuta ärenden).

Viktiga stödfunktioner vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

- **Kommun:** Socialtjänst samt barn- och ungdomsverksamheter (eller motsvarande). Kolla om det finns regionala resurscentra mot hedersrelaterat våld och förtryck i er region eller särskilda resursteam i er kommun.
- **Fältverksamhet eller motsvarande**
- **Skola**
- **Polis**

Viktiga stödfunktioner vid misstanke om hedersrelaterat våld och förtryck

- Länsstyrelsens våldsförebyggande samordnare eller motsvarande
- BUP (barn- och ungdomspsykiatri)
- Kvinnojurer
- Organisationer som arbetar mot hederskultur och hedersrelaterat våld

Information till besökare

Det är även viktigt att sprida information om andra aktörer till era besökare. Informera era besökare om var de kan vända sig om de känner oro eller är utsatta för kränkningar, trakasserier, våld och övergrepp. Till exempel genom att bjuda in externa aktörer och hänga upp informationsaffischer i era lokaler. Det kan vara bra att det även finns affischer på toaletten där den unga kan läsa och skriva ned telefonnummer utan att andra ser.

Diskussionsfrågor:

Finns det information som vänder sig till utsatta besökare?

Finns det information om kontaktvägar?

Finns informationen på rätt plats?

Är informationen anpassad så alla kan förstå informationen?

Information till besökare

Exempel på aktörer att informera om som arbetar mot hedersrelaterat våld och förtryck och ger stöd till den som är utsatt:

- GAPF – Riksföreningen Glöm aldrig Pela och Fadime, [Riksorganisationen GAPF](https://www.gapf.se/)
- Kvinnors Rätt, Kvinnors Rätt - Arbetar mot hedersrelaterat våld, kvinnorsratt.se
- Kärleken är fri – Rädda Barnen – stödchatt för barn och unga, raddabarnen.se/rad-och-kunskap/karleken-ar-fri

Diskussionsfrågor:

Finns det information som vänder sig till utsatta besökare?

Finns det information om kontaktvägar?

Finns informationen på rätt plats?

Är informationen anpassad så alla kan förstå informationen?

Information till besökare

- RFSL Stödmottagning finns till för hbtqi-personer som har blivit utsatta för kränkningar, hot och våld, [rfsl.se/verksamhet/stod/stodmottagning](https://www.rfsl.se/verksamhet/stod/stodmottagning)
- Somaya kvinno- och tjejjour, [Somaya stödjour i Stockholm](#)
- Terrafem, [Startsida – Terrafem](#)
- TRIS, [TRIS](#)
- Det finns kampanjmaterial att hämta från Nationellt centrum mot hedersrelaterat våld och förtryck hemsida som ni kan hänga upp i verksamheten. [Startsida – Hedersförtryck \(hedersfortryck.se\)](#)

Diskussionsfrågor:

Finns det information som vänder sig till utsatta besökare?

Finns det information om kontaktvägar?

Finns informationen på rätt plats?

Är informationen anpassad så alla kan förstå informationen?

DEL 6

Identifiera kunskapsluckor och riskfaktorer i vår verksamhet

Att identifiera kunskapsluckor och riskfaktorer

- Vilka utmaningar identifierar medarbetare vad gäller att upptäcka och förebygga hedersrelaterat våld och förtryck?
 - Situationer på fritidsgården/fritidsklubben
 - Kunskap om våldets uttryck eller särskilt utsatta målgrupper, i syfte att identifiera våld
 - Samtalsmetoder samtal med unga och/eller samtal med föräldrar
 - Rutiner vid misstanke eller upptäckt om våld
 - Samverkan/kontakt med andra aktörer

Att identifiera kunskapsluckor och riskfaktorer

- Är det något som är särskilt brådskande/viktigt? Finns det brister i strukturer och rutiner som skulle kunna få stora konsekvenser om de inte åtgärdas?
- Finns det en plan för det våldsförebyggande arbetet där hedersrelaterat våld och förtryck ingår?
- Finns det en uppdaterad lista på kontaktvägar vid misstanke/upptäckt av hedersrelaterat våld och förtryck?
- Hur följs arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck upp?

Tre budskap

*Du ska veta hur du bör
agera om du upptäcker
hedersrelaterat våld
och förtryck*

*Det är viktigt att
ha kunskap om
våldets uttryck*

Du kan göra skillnad!

Utcheckning

- Vad är de tre viktigaste sakerna du tar med dig från denna workshop?
- Vad kommer du att göra annorlunda efter det vi har gått igenom? Vad kommer du börja med, fortsätta med och sluta med?

mucf

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällesfrågor

Genom **kunskap** och **stöd** gör vi
nytta för **Sveriges unga** och för
det **svenska civilsamhället**